

Даминова И.

**БАКАЛАВР БАГЫТЫНДАГЫ БАШТАЛГЫЧ КЛАССТАРДЫН МУГАЛИМДЕРИН
ДАЯРДООДО ЭКОЛОГИЯЛЫК ТАРБИЯ БЕРҮҮ БОЮНЧА МЕКТЕП ЖАНА ҮЙ-
БҮЛӨНҮН БИРГЕЛЕШКЕН ИШМЕРДҮҮЛҮГҮН ҮЙРӨТҮҮНҮН КЭЭ БИР
ЖОЛДОРУ**

Даминова И.

**НЕКОТОРЫЕ ПУТИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ШКОЛЫ И РОДИТЕЛЕЙ В
ЭКОЛОГИЧЕСКОМ ВОСПИТАНИИ В ПОДГОТОВКЕ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ
КЛАССОВ ПО СИСТЕМЕ БАКАЛАВРИАТА**

I.Daminova

**SOME WAYS OF INTERACTION BETWEEN SCHOOL AND PARENTS
ENVIRONMENTAL EDUCATION IN TEACHER TRAINING PRIMARY SCHOOL
SYSTEM IN UNDERGRADUATE**

УДК:37.011.31:37.018.26:37.012

Макалада келечектеги башталгыч класстын мугалимдерине башталгыч класс окуучуларын экологиялык жактан тарбиялоо боюнча үй-бүлө менен иштөөнүн жолдору боюнча айрым маселелер берилди.

Негизги сөздөр: экология, үй-бүлө, экологиялык тарбия, жаратылыш, экологиялык аң-сезим, мугалимдер менен ата-энелердин байланышы.

В статье рассмотрены некоторые проблемы взаимодействия учителей начальных классов с родителями учащихся в вопросах экологического воспитания.

Ключевые слова экология, семья, экологическое воспитание, природа, экологическое мышление, взаимодействие учителей и родителей.

In the article some problems of co-operation of teachers of initial classes are considered with the parents of students in the questions of ecological education.

Key words ecology, family, environmental education, nature, ecological thinking, the interaction of teachers and parents

Тарбиянын таасирдүүлүгү, натыйжалуулугу көпчүлүк учурда окуучуларга үй-бүлөдө, мектепте жана коомчулукта коюлган талаптардын бирдейлигине жана ошол талаптардын бири-бирине шайкеш келүүсүнө жараша болот. Табиятка карата болгон наристенин сыйлоо сезимин өстүрүү ага педагогикалык көп кырдуу таасир көрсөтүүнүн ажырагыс бөлүгү болуп калуусу керек. Бул маанилүү ишти жүзөгө ашырууда мектеп менен үй-бүлөнүн жакындан кызматташуусу өзгөчө роль ойнойт. Муну В.А.Сухомлинский да: "Коомдук тарбия - бул үй-бүлөлүк - мектептик тарбия", - деп баса белгилеген. (5.152)

Учурда башталгыч класстардын окуучуларынын ата-энелери экологиялык сабаты жетишсиз. Инсандын гармониялуу өнүгүшү үчүн табиятты сарамжалдуу пайдаланууга үйрөтүүнүн зарылдыгына

үй-бүлөлүк тарбиялоо системасында анчалык көңүл бөлүнбөйт. Мына ушунун баары башталгыч класстардын дүйнөгө болгон көз карашынын калыптанышы жана экологиялык аң-сезиминин өсүшүнө өзүнүн тескери таасирин тийгизбей койбойт.

Азыркы учурда үй-бүлөлүк тарбия берүүдө зор мүмкүнчүлүктөрү бар элдик педагогиканын мурас-тары көпчүлүк учурда көңүлдөн сырт калып калууда.

Ата-энелердин баары эле табият менен таттуу мамиледе болуу жөнүндөгү элдик салттарды оозеки чыгармачылыкты биле беришпейт. Айрым мисалдарды келтирели: "Элде "Бир даракты кыйсаң, ордуна он көчөт отургуз" деген эң маанилүү жана керектүү салт, "Жан жаныбарлар жырткыч айбанаттар, канаттуулар - баары кудайдын макулуктары, аларга азар тийгизбе" деген сыяктуу жазылбаган мыйзамдар да бар", "Көп элдерде канаттуулардын учуп келүүсүн майрамдоо, жазды тосуп алуу жана кышты узатуу өңдүү салттар сакталган". Табиятты кандай этият сактаса, ошондой кайтарым мамиле түзүлөт. Үй-бүлөдө балдарга экологиялык тарбия берүүдөгү кемчиликтердин негизгилерин болочок мугалимдерге үйрөтүп туруу зарыл, алар төмөнкүлөр:

а) ата-энелердин этнопедагогикалык адабияттар менен тааныш эместиги;

б) үй-бүлөнүн тарбиялоочу парзды аткарууга болгон начар даярдыгы;

в) өспүрүмдөрдүн табиятка жакын болуп бош убактыларын кызыктуу жана пайдалуу кылып уюштурууну ата-энелердин билбегендиги;

г) балдарга табият байлыктарын сарамжалдуу пайдалануу зарылдыгын түшүндүрүүдө фольклордук материалдарды өтө аз пайдалануу;

д) ата-энелердин этнопедагогика боюнча өздөрүнүн билимдерин жогорулатууга кызыкпагандыгы жана экологиялык аң-сезиминин төмөндүгү.

В.А.Сухомлинский эмгекти гумандуулукка жана табиятка этият мамиле жасоого тарбиялоодогу негизги өбөлгө катары карап, окуучулар менен иштөөдө педагогдордун жана ата-энелердин биргелешип аракеттенишине зор маани берген. Ал: "Эмгекке баш оту менен берилүү жана руханий кызыкчылыктын жалпылыгы... - мына ушунун баары жаш баланын көңүлүндө өмүр бою сакталып калат", - деп жазган. (5.168)

Үй-бүлөдө балдарды экологиялык жактан тарбиялоону жакшыртуу шарттарын, жолдорун аныктоо негизги милдет экендигин келечектеги мугалимдерге үйрөтүү шарт. Бул шарттарга төмөнкүлөр кирет:

- элдик педагогиканын тажрыйбаларына таянып, ата-энелер менен бирдикте балдардын табиятка карата болгон сарамжалдуу мамилесин калыптандырууга багытталган коллективдүү, топтук жана жекече иш-чараларды айкалыштыруу менен жүргүзүү;

- элдик тарбия берүүнүн салттуу усулдарына таянуу менен жаратылышты коргоого багытталган класстагы жана мектептен тышкаркы биргелешкен иш-чараларга ата-энелерди тартуу;

- үй-бүлөдө балдарды экологиялык жактан тарбиялоонун позитивдүү тажрыйбаларын окуп-үйрөнүү, жалпылоо жана жайылтуу, ата-энелерге алар үй-бүлөлүк тарбиялоодо кетирип жүргөн типтүү катачылыктарды түшүндүрүү;

- ата-энелердин балдарга жекече ыймандык жактан үлгү болуусуна өзгөчө көңүл буруу;

- ата-энелердин өздөрүнүн экологиялык маданиятын жогорулатууга, элдик педагогикалык билимге өз алдынча ээ болууга умтултуу жана өздөштүргөн жаңы билимдерин үй-бүлөлүк тарбия берүү процессинде пайдаланууга үйрөтүү.

Мектепте экологиялык жактан тарбия берүүнүн мындан башка да массалык-маалымат каражаттары, радио, теле берүү жана башка ишке ашырылуучу резервдери да бар. Үй-бүлөлүк жана мектептеги тарбия берүү тажрыйбаларын, ата-энелердин балдарды айлана-чөйрөгө аяр мамилеге үйрөтүү ыкмаларын жайылтууда массалык маалымат каражаттарынын ролу өтө зор. Ошондуктан болочок мугалимдерди аталган шарттарды алдын ала үйрөтүү зарыл шарттардын бири.

Ата-энелердин этнопедагогикалык жана экологиялык маданиятын жогорулатуу боюнча түзүлгөн программага башталгыч класстын окуучуларынын табиятка карата болгон этият мамилесин калыптандыруу менен байланышкан темалар киргизилип, бул элдик тарбияга негизделиши зарыл. Мындай темалардын катарына: "Балдарды экологиялык маданиятка тарбиялоодогу үй-бүлөнүн ролу", "Жаш муунду табияттын сулуулугун кабылдоого үйрөтүү", "Айлана-чөйрөгө жоопкерчиликтүү мамилени калыптандыруудагы элдик оозеки чыгармачылыктын мааниси", "Табиятка сарамжалдуу мамиле жасоо салттары жана кыргыздардын табият байлыктарын үнөмдүү пайдалануу боюнча үрп-адаттары" ж.б. темаларды кошууга болот.

Балдарды үй-бүлөдө тарбиялоо үчүн ата-энелер өз алдынча окуп-үйрөнүүсү зарыл болгон бир топ адабияттар сунуш кылынат. Бул китептердин катарында И.В.Гребенниковдун "Педагогическая культура каждой семье" (М.: 1978), А.Э.Измайловдун "Народная педагогика", "Педагогическая культура народов Средней Азии и Казакстане" (М., 1980), А.Алимбековдун "Кыргыз этнопедагогикасы" (Б., 1996), А.Акматалиевдин "Баба салты, эне адеби" (Б., 1983), Б.Исаковдун "Манастын жети осуяты" (Б., 1998), С.Иптаров, Н.Кулматовдун "Адеп билими" (Б., 2000) аттуу эмгектери бар.

Окуучулардын экологиялык аң-сезиминин деңгээлин эске алуу менен педагогдор өздөрүнүн ишмердигинде кетирип келген кемчилдиктерин оңдойт, ата-энелер менен иш алып баруудагы конкреттүү милдеттерди аныктайт. Арийне, бардык эле ата-энелер мектепте жүргүзүлүп жаткан экологиялык тарбия берүү процессине өз демилгелери менен активдүү аралаша бербейт. Андыктан мугалимдер аларды башталгыч класстын окуучуларындагы айлана-чөйрөгө карата жапакеч сарамжалдуу мамилени калыптандыруу үчүн биргелешип иш алып барууга үгүттөшөт. Мына ушул максатта ата-энелер менен болгон жыйналыштарда жаш муундарды экологиялык жактан тарбиялоонун жалпы милдеттери талкууланып, келерки окуу жылындагы мектептен жана класстан сырткары өткөрүлүүчү иш-чаралардын планы каралат, табиятты сактоого багытталган ишмердүүлүктөргө балдарды тартуунун конкреттүү формалары тандалат. Мындан тышкары, ушул өңдүү жолугушууларда ата-энелер балдарды табиятты сүйүүгө тарбиялоодогу өздөрүнүн тажрыйбаларын ортого салышып, жаныбарларга жана өсүмдүктөргө карата болгон балдардын жакшы мамилелерин жана терс жоруктарын талкуулашат. Ал эми педагогдор болсо ата-энелер жооп таба албай кыйналган суроолорго жооп берип, зарыл болгон кеңештерди, сунуштарды берип, көлдөрдүн, дарыялардын булганышы, токойлордун кыйылып кетиши же таштандыга толушу, быша элек, жетиле элек жер жемиштерди, козу карындарды, гүлдөрдү ач көздүк менен жулуп-терип, бүлгүнгө учуратуу өңдүү табиятка карата болгон таш боордук мамилеленин кесепетинен улам пайда болуп жаткан турмуштагы реалдуу терс кубулуштарга ата-энелердин көңүлүн буруусу зарыл. Алар үй-бүлөдөгү ойлонулбай айтылган сөздөр, чоң кишилердин өздөрүнүн табиятка карата жасаган одоно иштери, алардын экологиялык маселелерге кайдыгерлиги мектепте жүргүзүлгөн окуу-тарбия иштеринин натыйжалуулугун начарлатарын түшүндүрөт. Бул ата-энелердин өз балдарынын алдындагы кадыр-баркын төмөндөтүп, алардын балдарга тийгизген оң таасирин азайтат.

Элдик табият таануучулук салттардын негизинде мектеп окуучуларын экологиялык жактан тарбиялоо маселесинин маанилүү экендигин ата-энелерге даана түшүндүрүү зарыл. Мугалимдер мисал иретинде жандуу жаратылышка, жаныбарлар дүйнөсүнө өтө аяр мамиле жасоо идеясы жетик

туонтулган "Асан кайгы" өндүү элдик уламыштарды, туулган жер, ата-мекен идеясына ширелген "Манас" эпосунан ж.б. фольклордук мурастардан үзүндүлөрдү айтып берүү сунушталат. Табиятка карата терс мамиленин кесепеттерин ата-энелерге теренирээк түшүндүрүү үчүн педагогдор улуттук каада-салттарды, үрп-адаттарды эске салып, алардын балдарды экологиялык жактан тарбиялоодогу маанисине көңүл бурдурушат. Ата-энелер менен болгон жекече аңгемелешүүлөрдө класстан сырткары окуу, табият таанууга арналган телеберүүлөрдү көрүү маселелери талкууланып, үй-бүлөлүк шартта балдарга экологиялык жактан тарбия берүүдөгү өксүктөрдүн себептери аныкталат.

Мугалимдер үй-бүлөлүк эс алууну тоого чыгуу, токойго баруу, сууларды кечүү сыяктуу түрлөрүнүн канчалык мазмундуу, кызыктуу болушу аң-сезимдүү, максаттуу планга да байланыштуу экендигине, балдардын байкагычтыгын өстүрүп, жаныбарларды жана өсүмдүктөрдү жакшы көрүүсүнө өбөлгө болоруна ата-энелердин көңүлүн бурдуруу зарыл.

Ата-энелер окуучулар менен кошо экскурсияга чыкканда табиятка байкоо жүргүзүү боюнча практикалык тапшырмаларды аткарууда балдарга жардамдашат, өздөрүнүн билгендерин, ойлорун ортого салышат. Табият таануу бурчу жана класстык табиятка арналган доска үчүн өсүмдүктөр менен жаныбарларды фото сүрөткө да тартышат.

Педагогдор ата-энелерге балдар менен бирге сейилдегенде козу карын, жер жемиштер, жаныбарлар жөнүндөгү ырларды ырдап, аңгемелерди айтып берүүнү сунуш кылышат. Класс жетекчилер ошондой эле үй-бүлөдө табият таануу бурчун уюштурууга жана "Биздин токойго жасаган саякатыбыз", "Биз жана табият" деген өндүү альбомдорду ачууга кеңеш беришет. Кийинчерээк булардын баары мектепке уюштурулган майрамдарда, кечелерде пайдаланылат.

Үй-бүлөдө бош убакытты чогуу өткөрүүнүн дагы бир маанилүү түрү - бул табият тууралуу китептерди ата-энелердин балдар менен чогуу окуп чыгышы жана талкуулашы. В.А.Сухомлинский дайыма ата-энелерге балдарды китепкөйлүккө тарбиялоо керектигин айтып, китеп "кичинекей адамдын жашоосуна руханий керектөөлөр катарында сүңгүп кириши" зарыл экендигин белгилейт. Экологиялык тарбия берүүнүн нормалары элдин социал-

дык турмушунун бардык институттары, алардын диний ишенимдери, каада-салттары, үрп-адаттары, ырым-жырымдары, чарба-жүргүзүү жолдору жана этикалык чек-ченемдери менен тыгыз байланышта өнүгүп келет. Ата-энелер балдары менен бирге өз үйлөрүндөгү бактан жыйналган гүлдөрдүн көргөзмөсүн уюштуруп, конкурска катышат. Бул көргөзмөлөрдү мектеп мугалимдеринен түзүлгөн атайын калыстар тобу баалап, жыйынтыгын чыгарат да, алдыңкы орунду ээлегендерине байгелерди тапшырат.

Мына ушул маселе тууралуу В.А.Сухомлинский төмөнкүчө жазат: "Алгач ирет өз колу менен сулуулукту жаратуу, ошондон канагат алуу өспүрүмгө сулуулукту жаңыча көрө билүү бакытын тартуулайт. Эми гана ачылып келаткан алманын аппак гүлдөрүнөн, мөлтүрөгөн жүзүмдүн шингилдеринен, кыялга чөмүлгөндөй ийиле өскөн хризантемадан ал эмгектин, камкордуктун үзүрүн көрөт. Ошол себептүү ал жөн эле бутакты сындырууга, гүлдү үзүүгө колу барбайт" (5.188) Инсан экологиялык жактан жеткилең тарбияланышы үчүн мектеп коллективи, үй-бүлө жана ата-энелер коомчулугу менен тыгыз кызматташтыкта системалуу иш жүргүзүүсү зарыл. Инсан экологиялык жактан жеткилең тарбияланышы үчүн мектеп коллективи, үй-бүлө жана ата-энелер коомчулугу менен тыгыз кызматташтыкта системалуу иш жүргүзүүсү зарыл экендигин даярдалып жаткан болочок мугалимдерге үйрөтүү зарыл процесстердин бири.

Колдонулган адабияттар:

1. Алимбеков А. Кыргыз этнопедагогикасы. – Б., 1996. – 69 б.
2. Апышев Б.А. Народные традиции и их использование в трудовом воспитании старшеклассников: Автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – М., 1974. – 20 с.
3. Измайлов А.Э. Народная педагогика: Педагогические воззрения народов Средней Азии и Казакстана. – М.: Педагогика, 1991. – 252 с.
4. Рахимова М.Р., Панкова Т.В. Кыргызская народная педагогика: Учебно-методическое пособие. – Б., 1993. – 43 с.
5. Сухомлинский В.А. Как воспитывать настоящего человека: Советы воспитателю. – Минск: Нар. асвета, 1978. – 188 с.
6. Сыдыкбеков Т. Мезгил сабактары. – Ф, 1978. – 465-б.

Рецензент: д.п.н., профессор Бабаев Д.